LITTERATUREN mellan världskrigen

Europas litteraturhistoria 1918—1939. Redigerad av Artur Lundkvist.
Forum. Pris 15 kr.

DET ÄR EN YPPERLIG idé att — som Forum har gjort — beställa och låta publicera en sammanfattande framställning av Europas litteraturhistoria under mellankrigstiden. Redigeringen har varit anförtrodd åt Artur Lundkvist, som i ett förord förklarar att det från enhetlighetens synpunkt kanske hade varit önskvärt att boken hade skrivits av en och samma person, men att det naturligtvis är "närmast otänkbart att någon skulle kunna omfatta alla dessa tjugufyra litteraturer och ännu fler språkområden i varje fall med något som närmade sig förstahandskännedom". Som sagt: tjugufyra europeiska litteraturer är behandlade, och av dem har Artur Lundkvist själv tagit hand om en — den engelska — medan han fördelat de övriga på sammanlagt 21 medarbetare. Johannes Edfelt skriver om både tysk och schweizisk litteratur, M. J. P. Cassnovas om både spansk och portugisisk; det är de enda dubbleringar som förekommer i författarlistan. Någon väsentligt anorlunda uppläggning har säkert inte varit möjlig. Men faran med många medarbetare är naturligtvis ett helhetsintrycket av boken kan bli alltför splittrat. En viss likformighet i disposition av de olika uppsatserna skulle i varje fall ha haft den fördelen med sig att överblicken av de internationella sammanhangen hade underlättats. I det skick boken nu föreligger är det svårt att jämföra utvecklingen i olika länder, att se vilka samtida författare som haft det vidsträcktaste influtandet och att upptäcka de avgörande gränslinjerna i Europas litterära geografi. Ett översiktskapitel om sådana ting — byggt på det material som de olika landsuppsatserna innehåller — hade gjort läsken om möjligt ännu mera lisvärd.

Den svenska litteraturen är inte med. Det är en utelsutning som ganska lätt kan motiveras, men som ändå inte borde ha förelagts. Just ur jämförelsernas synvinkel hade det varit intressant med ett kapitel även om Sverige. De Finlandssvenska författarna saknas likaledes. Kring detta en smula diskutabla vakuum är de övriga nordiska litteraturerna grupperade: dansk, norsk, finsk och isländsk. Dessa kapitel har skrivits av Hakon Stangerup, Olav Storstein, Th. Warburton och Jakob Benediktsson, och det finns just ingenting att invända mot dem. Olav Storstein — som huskhållet lite väl strängt med författarnamnen — gör ett påpekande som kan förtjäna att särskilt noteras. Det är när han på tal om Överlands dikt "Du må ikke sove" — från tiden före 1939 — yttrar: "Ingen av de senare, självupplevda dikterna från ockupationstiden och Sachsenhausen låter oss uppleva nazismen och dess vanvett så väldsamt som denna vision." Det är en reflexion som nog är riktig och som har principiell intresse.

Arbetets tyngdpunkt återfinner man — självfallet — i de stora avsnitten om engelsk, fransk, tysk och sovjetrysk litteratur. Artur Lundkvist har byggt upp sitt kapitel om England mot bakgrunden av den viktorianska litteraturens självbelåtna konventionalism, som han ger en så nattsvart bild av att man måste ryva om man är lättskrämd. Han underskattar också den författargeneration som gjorde det första stormanloppet mot de viktorianska traditionerna, allra bland andra Shaw, Wells, Bennet, Cöfurad och Galsworthy. Jämför man dem med de ledande mellankrigsnamnen Lawrence, Joyce, Huxley, Virginia Woolf och Eliot skall man, menar Artur Lundkvist, finna att förkrigsgenerationens verk ter sig "enklare och trookyldigare, mer utåtriktade och nästan konventionellt allmängiltiga". Är Conrad verkligen mer trookyldig än Lawrence? Är Shaws arbeten enklare än Huxleys? Det har jag svårt att tro. Artur Lundkvist identifierar sig själv — sina strävanden som dikt are och profet — med mellankrigstidens representanter; därför tar han så starkt parti. Hans hänsynslost subjektiva uppfattning kommer bäst fram i partiet om Lawrence. Han har, skriver Artur Lundkvist; "blivit något av en symbol för sin tidsperiod och avteckenar sig med hemlighetsfull mystisk lyskraft". Vidare: "Hans förkunnelse var en vision, tändande och befriande, men också vid förnära beröring en förintande flamma." Det är poetiska eller om man så vill retoriska övergrifter. Den lyriska karaktäristiken är annars Artur Lundkvists främsta tillgång som kritiker. Idéanalys och systematisering intresserar honom mindre. Hans framställning av den engelska mellankrigslitteraturen har därför blivit en följd briljant skisserade författarporträtt.

Holgc, [illegible], som skrivit det franska avsnittet, har i stället främst — och med framgång — bemödat sig om att återge den väsentliga ideutvecklingen. Hans framställning är den mest genomkomponerade i hela boken. Den torde också innehålla mer för den svenska publiken nytt material än någon av de övriga större uppsatserna; både engelsk och tysk litteratur har mer träget diskuterats i avsnitt essäistik och tidningskritik. Mycket för finns naturligtvis nytt stoff finns också att hämta i kapitlet om den sovjetryska litteraturen. Det har skrivits av Nils Åke Nilsson. Han ger en klar och överskådlig skildring av de olika perioderna, som är ovanligt lätta att urskilja på grund av den roll som de politiska direktiven spelar. Bara på en enstaka punkt vill jag göra en mer energisk invändning, nämligen i fråga om romanförfattaren och novellisten Romanov, Nilsson avfärdar honom med några ord om att man i utlandet ofta varit benägen att överdriva hans betydelse, en anmärkning som Struve också gör i sin "25 Years of Sovjet Russian Literature". Till orsaken finns romanen "Tre par silkesstrumpor" och en novellsamling översatta. Enligt Nilsson skulle Romanov som romanförfattare egentligen bara ge "en serie små genrebilder kring Neptidens vardagsliv med dess kåer, trångbodd het och livsmedelsbrist". Vad man minns av "Tre par silkesstrumpor" är dock något helt annat: skildringen av en borgerlig musikantenmans reaktion inför revolutionen, hans gradvis skeende anpassning till det nya samhället. Det är en avslöjande och obarmhärtig analys av anpassningens psykologi; bokens originalitet är också betecknande nog "Tovarisitj Kisljakov". Nils Åke Nilsson har heller ingenting att säga om den tillrättaläggning efter Stalinlegenden som Aleksej Tolstoj företog i sin roman om stridera na vid Tsaritsyn, sedermera Stalingrad.

Johannes Edfelt har byggt upp sin framställning av den tyska litteraturen på de stora författarna, hans teknik påminner således om Artur Lundkvists. Det finns knappast något att invända mot denna serie av briljerade karaktäristiker. Men om jag inte tar fel har Ernst Jünger förmekat att han i allegorin "Auf den Marmorklippen" har velat ta avstånd från nazismens ideologi. Som sagt: Edfelts, Lundkvists, Ahlenius och Nilssons avsnitt är — jämte de nordiska kapitlen — det värdefullaste i boken. De smärre bidragen är ojämna. Börje Knös har skrivit om den grekiska litteraturen, och han har i stort sett lyckats bra; det är bara en smula ont om namn på yngre författare. Leander Tell, även han svensk, har fått Rumänien på sin lott och det har inte slagit odelat väl ut. Han talar till exempel om en litterärt verksam professor i teologi och hävdar att dennes artiklar "har verkat ovanligt rikt befruktande på landets andliga kraftar", men upplyser samtidigt om att de dock först givit upphov till de antisemitiska och nationalsocialistiska tankegångar som ledde till upplomstran av järnardet och närmandet till Tyskland". Han talar också om den rumänske bonden som den fasta punkten i landets historia och tillägger: "Det är betecknande att de mest spekulativa filosofer av äldre eller nyare skolor alltid återvänt till denna fasta punkt."

Resten har skrivits av utlänningar. Artiklarna om Spanien och Portugal av M. J. P. Cassnovas är inte bra, de innehåller för många rena namnuppräkningar och är även på annat sätt intetsägande. Han tycker om fraser av typen "berättiga honom till en hedersplats", "höra till det bästa", "äro de pärlor i spansk litteratur, som han utger". Om Franco och hans regim finner man just ingenting, och man undrar över hur det kan komma sig att en författare som Ramon J. Sender inte är nämnd. Det jugoslaviska avsnittet är skaplig, även om man förbryfflas av en formulering som den att en av den senaste tidens mest begåvade författare har publicerat en bok som heter "Ord om Allmänniskan" och som "i mycket är före sin tid". Det estniska kapitlet är för långt, och dess författare, Gustav Suits är inte alltid lycklig i sina formuleringar: "Efter en något virrig expressionism-dramatistik fas mitt uppe i världsbildens upprivenhet och den snärtsarsatt berörda kvinnliga psykens vända, diktarvända, och psykoregiskten efter intensivt känslotlösande uttryksfullhet, hade hennes överansträngda sensibilitet vunnit balans." Till det bästa i boken hör däremot vad som står om Tjeckoslovakien och Italien.

Mot detaljredigeringen kan man till sist rikta vissa anmärkningar. Att den svenska och finlandssvenska litteraturen inte är med har nämnts. Den irländska är inte heller särskilt behandlad; vissa författare finns ju med i avsnittet om England, men den litterära situationen i Irland är dock så pass särpräglad att den borde ägnats några sidor. Den färöiska hade förtjänat en sida eller två. De tyska emigranterna saknas, främst Bunin och Osorgin. Några är nämnda i kapitlet om den sovjetryska litteraturen, men det är endast en namnuppräkning, och Osorgin finns inte med enu där. I det belgiska kapitlet blir man inte riktigt klok på om den flamländska litteraturen är med eller ej; i varje fall saknas Timmermans. En författarinna som Marthe Bibesco är inte med; hon är född rumänska, men har varit verksam i Frankrike. Panit Istrati är däremot med. Man saknar också namn som Bergengruen, Colette, Mandelstam, Jo Mihaly, Rolland, Schlöcele, Vercel. Det är dock en invändning som väger lätt om man betänker hur många författare som verkligen behandlats.

Boken är försedd med ett namnregister, ett högst nödvändigt tillhör. Det är dock inte alldeles utan skavanker. En författare som Charles de Coster som tillhör 1800-talet finns med, medan lät oss säga Maeterlinck inte är med. Gorkij är utförligt behandlad, men är inte med. Även yngre författare som nämns i texten är ibland inte med, t. ex. Marie Gevers. Författare som brukar uppträdа under pseudonym återfinns i registret ibland under sitt egentliga namn (Dimitrios Sipsomadi), ibland under sin pseudonym (Aspazija), ibland under både namn och pseudonym (Sándor Reményik eller Végvára). Ibland anges det inte att namn är en pseudonym (Rebecca West). Ibland står i namnregistret en sidhänvisning endast första gången en författare är nämnd, och det är inte tillfredsställande (se t. ex. Kamban, Sikelianos eller Tammsaare). Tryckfelen är också lite fler än som kan anses vara alldeles nödvändigt. Är Auden verkligen en på samma gång "elektrisk och originell" begåvning?

En lista över vilka av de i texten nämnda böckerna som finns översatta till svenska hade varit bra att ha. Nu nämna det emellanåt i förbigående att en viss bok är översatt, andra gånger nämns det däremot inte. Ofta, men visst inte alltid anges det när en författare är född och när han är död. Att Marinetti och Olav Duun är döda har förbisetts.

Detaljanmärkningarna är dock inte särskilt många om man betänker bokens stora omfång (656 sidor). De kan ändras i en ny upplaga. Det är inte särskilt utopiskt att tala om en sådan, eftersom "Europas litteraturhistoria 1918—1939" är i standardverkets klass. Som uppslagsbok kommer den att vara oumbärlig för var och en som ägnar med eller ej särskilt intresserad av modern litteratur.

I. W—a

DEN HÅRDA FRONTEN

TARJEI VESAAS: Huset i mörkret.
Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

DET ÄR NATURLIGT att den senaste norska berättelsekonsten måste gå i ockupationsromanens tecken. Någon större livslängd kan väl produkterna i allmänhet inte räkna på; mästerverket brukar kräva ett rundligare tidsavstånd. Men det finns goda nyheter som förtjänar att uppmärksammas. Det hör enligt min mening avgjort "Huset i mörkret", Tarjei Vesaas är inte bland de yngre författarna. Han är närmare femtio år och har åtskilliga romaner och noveller bakom sig.

Hat och harm gör inte alltid dikt. Vad man kan anmärka mot ockupationsromanerna är att den skapandе fantasin så sällan står i nivå med indignationen. Här utskiljer sig emellertid den föreliggande boken. Här är verklighеten lyft upp på ett högre plan; med stor dramatisk kraft skildras händelserna i i f r å n, och det yttre — figurer, lokaliteter, situationer — uppfattas halvt symboliskt. Det mörka huset betecknar inte bara fängelse och mörkläggning, det är hela staden, hela landet, ja, var plnad själ under det kvävande förtryckеt. Berättelsen lever på sin lidelsefulla intensitet. "Til Stigs minner" står det som dedikation. Om detta är en verklig eller fingerad person bland de politiska offren känner jag inte till; det gäller i varje fall en av motståndsrörelsens ledande krafter, romanens hjälte, som genom sin personlighet blir en självskriven frontalfigur i den underjordiska organisationen. Han har beror på hans ideella motiv. Han tar lika mycket avstånd från fegheten som från den brutala äventyrslusten i det blodiga hantverket. Han vet bara att det som göra måste göras. Och att alla måste vara med. Segervisheten avhänger av den obildekliga disciplinen. Var och en måste vara beredd att när som helst mötta den order från högsta ledningen som kan kräva livets insats — det må vara fråga om att oskadliggöra inkräktaren eller överlöparen.

Kring huvudfiguren grupperar sig så de olika typer som tidsdramat — och alla liknande tidsdramer — framkallar. Även som individer gör författaren dem till symboler. Där är mannen som framför allt vill "stå utanför". Han begriper inte att han inte kan få vara i fred när han sysslar med sina fritimärken och skriver avhandlingar om deras tandning — det är en satir mot det lärda jobb som är sig själv nog, den egoism som slår dövörat till för allt annat än den privata världen. När fosterlandet knackar på hans dörr har han bara en tanke: att skaffa sig en ny och ostörd bostad. Där är det stackars kräket som låtit sig lockas av maktägarnas guld och hamnar i lögn och vånda. Han har en sjuk beundran för Stig, drömmer om att bli hans vän utan att offra något för det, betraktas som luft och hämnas genom att ange den som avspisat honom med tyst förakt. Och där är änttigen den unga frihetsposten, vars nerver sviker i det avgörande ögonblicket och som i sin svaghet blir mindre hårda tider till. Stig går mot tortyrens och döden, kämpande med ångesten, men orubblig som han levat. Flyktorna kan inte avtvinga honom några namn. Hans minne får sin gloria med ett enkelt tack.

Dessa scener i cellen med fängelsepsykosen, med den levande begravnes längtan efter de sina, med tidsbegreppets upplösning och den egendomliga personlighetsklyvningen, med förtvivlan och extas visar fantasistyrkan i författarens konst. Den kan bli för hårddragen till slut och inte lätt att följa med i detaljerna, liksom uppreningarna trött tar. Men den impressionistiska och koncentrerade stilen hamrar in sig i medvetandet.

Boken är skriven på Telemarksmål och kan väl därför inte göra anspråk på någon vidare publik hos oss; med lite ansträngning tar även den icke initierade sig dock skapligt fram. En överflyttning från detta idiom skulle kanske inte vara tur vägen. Ty romanen förtjänar att läsas, därför att den har sin egen ton och därför att patriotismen här blivit dikt.

B. B—s

Litterära notiser.

YTTERLIGARE TVÅ DEBUTANTER kommer på Bonniers i höst. *Åke Wahlgren* har skrivit en novellsamling som heter "Som ett maskitet äpple" (är det något slag med Bra Böckers diktbok "Som en flygande skalbagge"?) och en läkare i *Vitalis Elisabet Sjöcrell* en roman.

*

EN SOMMARKATALOG som det lönar sig att bläddra i har publicerats av Svenska bokhandlarföreningen. Den innehåller endast böcker som kostar högst 4:75. Antalet böcker överstiger säkert 1.000.

*

ETT ÄVENTYR FÖR INTELLEKTET lär sey man som överskrift till en annons på baksidan av sommarnumret av Bonniers litterära magasin. Rubriken kunde lika gärna ha stått över numret som helhet. Det går helt i den modernistiska brytkens tecken. Erik Lindegren förklarar en dikt som av Sten Selander förklarats obegriplig, men nu kommer han nästan att rekvirera en förklaring av förklaringen. Dessutom behandlas Erik Lindegren i en lång uppsats av K.-G. Wall, i ett uttalande av Karl Vennberg, i en uppsats av Leonard Gråberg — om också i förbigående. Om den modernistiska lyriken skriver dessutom Georg Svensson i sina kommentarer. Så om den nu inte framstår förklarad, så lär den aldrig komma att göra det.

Det är naturligtvis lite för mycket på en enda gång, men häftet innehåller stoff till många nya debatter.

I övrigt lägger man märke till några dikter av *Ingvar Holmer*, och till en novell av *Gustaf Rune Eriks*: "Kon till salu, om du vill!" Det är ingen riktigt lyckad sak. Där finns utmärkta detaljer, särskilt i de beskrivande partierna, men det finns inget nödvändigt sammanhang mellan inledningens perfekt återgivna naturstycke — 344 vara ett det är från om kyla — och den följande inblicken i ett trasigt, på sätt och vis aldrig fullbordat äktenskap. Även andra saker i novellen gör ett tillfälligt intryck.

I. W—a

Beslutet om Tullbron i Falkenberg överklagas

Från Dagens Nyheters korrespondent.

FALKENBERG, måndag.

Det beslut stadsfullmäktige i Falkenberg fattat angående breddning av Tullbron. har nu överklagats hos länsstyrelsen av minoriteten i fullmäktige. I besvärsskrivelsen, yrkas att länsstyrelsen återförvisar ärendet till stadsfullmäktige för ny behandling. Stadsfullmäktige i Falkenberg förband sig då regeringen år 1911 överlät Tullbron åt staden att underhålla och vårda bron "med bevarande av dess nuvarande vackra och egendomliga karaktär". Klagandena förbehåller sig att i senare inlaga närmare utveckla besvärsrtalan.

Flygutvecklingen i Amerika manar till efterföljd

Överdirektör Carl Ljungberg i Luftfartsstyrelsen återkom på måndagen från den internationella luftfartskonferensen i Montreal med American Airlines två dygn försenade New York-plan. Som Dagens Nyheter tidigare nämnt har konferencen behandlat frågor rörande bland annat den internationella trafiksäkerheten och samarbete mellan olika länders flygbolag. Liknande konferenser kommer i framtiden att hållas årligen i olika länder.

Överdirektör Ljungberg, som åtföljts av byråchefen Alvar Lindencrona, har dessutom gjort en resa genom mellersta staterna för att studera flygets utveckling. Han berättar vid ett samtal med Dagens Nyheter att den enorma hastighet med vilken amerikanska flyget går framåt ytterligare understryker vikten av att vi här i Sverige snarast kommer igång med våra utbyggnader och framför allt byggandet av Atlantflygfältet.

Överdirektör Ljungberg mottogs på Bromma av överstelöjtnant Frederik Adilz och trafikdirektör Tage Joneberg i luftfartsstyrelsen.

Med samma plan anlände också finske ministern i Washington, Kolle Tutila, vilken samma dag fortsatte till Finland.

Sanslös rånad, slängdes i å

KARLSTAD, måndag.

TT. En historia i ren Vilda Västern—stil utspelades på järdagsnatten i Hagfors, där två män i 25-årsåldern efter ett spritkalas misshandlade och rånade en tidskrivare från samhället.

Det sanslösa offret kastades därefter i Uvän, och det hela hade slutat än värre, om ej en förbigående person fått syn på tidskrivaren och räddat honom upp på land. Den misshandlade var så omtöckrad att han förlorat minnet, och han hade säkerligen drunknat om ej hjälpen kommit.

De båda våldsverkarna åkte därefter i en stulen bil mot Dalarna, men de har nu anträffats och får så småningom svara för rattfylleri, hälsfrid, misshandel, rån och kanske mordförsök.

Två områden svepta, snabbare Atlantfart

GÖTEBORG, måndag.

TT. Två områden i Nordsjön som sedan kriget icke kunnat trafikeras på grund av minriskеn har i dagarna frigivits för Atlantfarten, berättar kommendörkapten Stellan Hermelin, då han på måndagen anlände till Göteborg med "Suecia".

Vinsten härav utgör 15 å 20 timmar, för Svenska Lloyds Londontrafik saknar frigivningen betydelse. Den måste tills vidare dras med en försening på väl 7 å 8 timmar på grund av minfaran. Minnesvärdеn tar tid, men inom en icke oöverskådlig framtid blir det fredstrafik även här.

"Suecia" medförde 214 passagerare, varibland ett 20-tal brittiska reklamare, som skall göra en 14 dagars turné i Sverige och därvid besöka Stockholm, Karlstad, Jönköping och Göteborg.

Pengar behövs till judiska barns utbildning.

Från Dagens Nyheters korrespondent.

GÖTEBORG, måndag.

Mest uppmärksammade passagerаren ombord på Svenska Lloyds "Saga", när hon med 93 resenärer lämnade Göteborg på midsommardagens eftermiddag, var den svenskfödda lady Reba Low, vilken som flicka i Stockholm bar namnet Byström. Det behövs ofantligt mycket pengar för att transportera 10.000-talet föräldra- och hemlösa barn till Palestina och där ge dem två års utbildning, berättar hon. Sverige har nu bidragit med nära 10.000 pund.

Lady Low framhåller också att hon var kanske den första som fäste den engelska opinionens uppmärksamhet genom att ock i skrift på vad Sverige gjorde för Finland och Norges barn.

TÄLTSTADEN I LANDSKRONA.

LANDSKRONA, måndag.

TT. På fördagen öppnades den norrlska tältstaden på exercisfältet vid Öresunds strand i Landskrona. Lägret har samlat ungdom under mottot "Samverkan i Norden, samförstånd i världen", vilket med stora bokstäver står över tältstaden. Denna är självförsörjande med egna livsmedelsbutik, restaurang, scen och dansbana. På fördagskvällen hölls hälsningsanföranden av riksdagsman Karl J. Nilsson, Landskrona, och på midsommarafton tågade ungdomarna med fanor och musik till Rådhustorget, där redaktör Allan Sköld förede en prolog. Därefter talade danske partiordföranden Hans Hedtoft. Anföranden hölls vidare av intressenten i Arbetarrörelsens arkiv i Stockholm, Tage Lindbom. Lägret pågår t. o. m. den 30 juni.

Riksdagssammanträden.

Tisdagen den 25 Juni 1946.

Statsutsk. in pleno kl. 12 f. m.

Statsutsk. 4:e avd. omedelb. efter slutat utskottssplenum.

STATSUTSKOTTETS 2:a AVDELNING

sammanträder tisd. d. 25 juni, kl. 10.30 fm.

Passa på nu i sommar
och läs den omdiskuterade författaren

Jean-Paul SARTRE

existentialismens främste företrädare och förgrundsfiguren inom den moderna franska litteraturen.

Av Jean-Paul Sartre föreligger på svenska:

MUREN
Noveller
7:50

FLUGORNA
INFÖR LYCKTA DÖRRAR
Dramatik.
5:50

BONNIERS

... med lång livslängd

Ni kommer alltid att tycka om Universal-uret, vare elegantа yttre, enrkliga precision och enastående hållbarhet. Det är ett ur som Ni kan ha glädje och nytta av hela livet igenom.

UNIVERSAL
GENEVE
det eleganta precisionsuret
Säljes hos ståndmässiga urmakare.

Sesam
JUNI-numret
Pris 50 öre
NILS-OLOF FRANZÉN: Kejsar Deciusʼ mynt.
TORE ZETTERHOLM: Den gränsöverskridande tendensen.
Hos Pressbyrån och i bokhandeln.

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.